

46. savjetovanje Hrvatskog arhivističkog društva Specijalizirani arhivi i zbirke gradiva izvan arhiva

Varaždin, 17-19. listopada 2012.

U hotelu „Turist“ u Varaždinu je 17. i 18. listopada 2012. održano 46. savjetovanje Hrvatskog arhivističkog društva na temu specijaliziranih arhiva i arhivskih zbirki u nearhivskim ustanovama.

Savjetovanje je otvorio Damir Hrelja, ravnatelj Državnog arhiva u Varaždinu, s prikazom nastanka varaždinskog arhiva. Na početku je Muzej grada Varaždina stvarao arhivsku zbirku, a neposredno nakon II. svjetskog rata u njemu je zaposlen i arhivar. U godinama 1948. i 1949. mišljeno je da bi novozaposleni arhivist trebao biti pod stručnim nadzorom gradskog muzeja. Na razini ondašnjih jugoslavenskih vlasti dolazi značajan impuls za arhivistiku u vidu Zakona o arhivima FNRJ od 18. veljače 1950. godine. Već 27. veljače Ministarstvo prosvjete NRH imenuje prof. Mirka Androića za arhivara. On je od početka imao izrađen plan rada i zamišljao je arhiv kao samostalnu ustanovu. S druge strane je Gradski muzej mogao kao argument iznijeti to, da je već prikupio određenu količinu arhivskoga gradiva ne samo iz grada Varaždina nego i s područja tadašnjeg NO kotara Varaždin. Sukob koji je postojao između Androića i drugog arhivara mogao bi se opisati kao sukob stari - mladi ili sukob arhivist - muzealac. Tijekom sukoba Arhiv Hrvatske donosi u svibnju 1951. odluku o osnivanju svoga spremišta u Varaždinu. Na kraju su sve daljnje nedoumice oko arhiva razriješene odozgo 13. prosinca 1951. godine obaviješću od strane Ministarstva prosvjete NRH Izvršnom odboru NO Varaždina, da je odlukom Vlade osnovan arhiv u Varaždinu. Tim je dekretom Izvršni odbor NO Varaždin zadužen da financira i nadzire novoosnovanu ustanovu.

Vlatka Lemić, ravnateljica Hrvatskog državnog arhiva govorila je o odnosu arhivske službe i specijaliziranih arhiva kao i zbirki arhivskoga gradiva u Republici Hrvatskoj. U tom kontekstu je spomenula djelatnost Matične, razvojne i dokumentacijske službe (MRDOK) unutar HDA. Aktivnosti vezane uz evidentiranje gradiva izvan arhiva počele su se sustavno odvijati 1960-ih godina. S vremenom je formiran i Upisnik vlasnika i imatelja privatnog arhivskoga gradiva. Do 1984. je upisano 120 ustanova, a do 2006. 187 ustanova imatelja arhivskoga gradiva te evidentirano ukupno 6756 stvaratelja arhivskoga gradiva. V. Lemić je istaknula bitan problem u ovom poslu. Imatelji gradiva izvan arhiva, iako su to po zakonu dužni, ne šalju uvijek podatke o svom gradivu. Na taj su se problem kasnije osvrnuli i neki drugi predavači.

Sjednicu s temom „Koncepti specijaliziranih arhiva“ i čitavim nizom pojedinih primjera specijaliziranih arhiva ili kućnih arhiva (*in-house archives*), započela je Josipa Kraljević iz Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata (HMDCDR). HMDCDR je zaista jedini specijalizirani arhiv u Hrvatskoj koji ima svoj zakon (*Narodne novine* 178/04). Razlog je u tome što su demokratski izabrane vlasti imale od početka svijest o potrebi prikupljanja, evidentiranja i čuvanja arhivskoga gradiva koje se odnosi na Domovinski rat. Već na početku 1992. godine u okviru Uprave za informativno-političku djelatnost Ministarstva obrane RH ustrojava se Središnji arhiv MORH-a. Dobra namjera o predaji cjelokupnoga gradiva Domovinskog rata Središnjem arhivu nije se ostvarila, jer se u ratnim vremenima postupalo na različite načine i pod raznim uvjetima. Iako su sve postrojbe i svi pripadnici Hrvatske vojske još od 1992. bili dužni čuvati gradivo do predaje Središnjem arhivu, ipak je ono

poslije rata završilo u posjedu raznih policijskih uprava, u raznim državnim arhivima i pravosudnim institucijama te kod privatnih osoba. To stvara velike probleme HMDCDR-u. Naime, ako je neko gradivo koje se odnosi na Domovinski rat dio neke veće cjeline, njegovim bi se predavanjem HMDCDR-u kršilo načelo nedjeljivosti arhivskih fondova. Izrađivanjem digitalnih kopija kao dopune fondova HMDCDR rješava ovaj problem. Aktivnosti i rezultati rada HMDCDR-a su višestruki. Sređeno je oko 50 fondova i zbirki provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (RSK). Djelatnici su objavili čitav niz zbornika dokumenata „RSK“ kao i sedam knjiga memoarskoga gradiva. U stvaranju memoarskoga gradiva HMDCDR se koristi dostignućima i standardima oralne povijesti kakva je razvijena u zapadnoj Europi i sjevernoj Americi. Samo u 2011. HMDCDR je zaprimio 110 službenih zahtjeva pravnih i fizičkih osoba i izdao na korištenje preko 400 arhivskih kutija gradiva. Centar ima i interni projekt „Izravni demografski gubici Republike Hrvatske u Domovinskom ratu“. Time može ostvarivati i svoju dužnost ukazivanja na manipulacije povijesnim činjenicama.

Damir Zagotta iz Arhiva HAZU iznio je relevantnu činjenicu da prvi dokumenti registrature JAZU datiraju iz 1866. godine, iste one godine kada je Franjo Josip potvrdio pravila JAZU. Zašto će registratura JAZU i ubuduće ostati jedan od arhivskih fondova Arhiva HAZU? Zato što je Akademija od samog osnutka smatrala svojom osobitom zadaćom prikupljati vrijedno arhivsko gradivo donacijama, darovima ili otkupima. Na neki način je Arhiv HAZU u svojim počecima bio paralelni i konkurentski arhiv Kraljevskom hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom zemaljskom arhivu, tada samo uredu pri Zemaljskoj vladi. Već 1868. godine Arhiv HAZU ima oko 100 d/m gradiva zahvaljujući donaciji Strossmayera i otkupima gradiva od Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Antuna Mihanovića.

Marinko Vuković iz Arhiva HAZU istaknuo je posebnost i značaj ovoga arhiva. Već početkom 20. st. u njemu se nalazi gotovo 3000 kodeksa i preko 30.000 isprava. U vrijeme bana Khuena i upravo zbog njegove arhivske afere, Arhiv HAZU je profitirao u odnosu na Zemaljski arhiv, jer su domoljubni građani imali veće povjerenje predati svoje arhivsko gradivo u Arhiv HAZU negoli u Zemaljski arhiv. Kao najznačajnija djelatnost Arhiva u tom razdoblju može se označiti izrada Diplomatičkog zbornika Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Nakon II. svjetskog rata Arhiv po prvi put dobiva stalno zaposleno stručno i znanstveno osoblje koje sređuje arhivsko gradivo, izrađuje inventare i regesta te znanstveno opisuje i proučava gradivo. Arhiv postaje i rasadnik drugih arhiva, bolje rečeno arhivskih zbirki u okviru Akademije. Iz njegovog korpusa se 1952. izdvaja Arhiv za likovne umjetnosti, a uslijedilo je i izdvajanje drugih arhivskih zbirki.

Kao primjer *de facto* specijaliziranih arhiva mogu se svakako navesti biskupski arhivi u Republici Hrvatskoj. Stjepan Razum, pročelnik Odjela Arhiva Zagrebačke nadbiskupije u HDA uputio je u ljeto 2012. godine upitni listić biskupskim i nadbiskupskim duhovnim stolovima (ordinarijatima) s pitanjima vezanim za njihove arhive. Usporedbom dobivenih podataka moglo se ustanoviti, što je bilo i logično i očekivano, da Arhiv Zagrebačke nadbiskupije prednjači u svim sastavnicama arhivističke struke i službe. Tijekom 2011. čitaonicu tog arhiva je dnevno posjetilo u prosjeku 5 korisnika, tjedno njih 24, mjesečno 104, a na razini cijele godine zabilježena su ukupno 1252 posjeta. Druga značajna nadbiskupija u Hrvatskoj, ona Đakovačko-osječka, bilježi godišnje oko 150 posjeta korisnika. Arhiv Dubrovačke biskupije dnevno ima jednog do dva korisnika. Arhiv Zadarske nadbiskupije godišnje ima oko 300 posjeta, a

onaj Splitsko-makarske 200 do 250. Samo arhiv u Zagrebu ima zaposlenog arhivista još od 19. stoljeća, a Arhivi Gospićko-senjske biskupije i Splitsko-makarske nadbiskupije imaju zaposlene arhiviste nakon Drugog vatikanskog koncila. Sve ostale nad/biskupije su počele zapošljavati arhiviste tek posljednjih desetak godina. Vrijedan zaključak koji se može izvući iz analize kumuliranih podataka je onaj koji otvara nadu za sretniju budućnost biskupskih arhiva. Svuda se bilježi rast interesa i ulaganja u arhive i posebno u njihova spremišta. Najsvjetliji je primjer Arhiva Đakovačko-osječke nadbiskupije koji raspolaže s 1070 m² u novogradnji. S obzirom na opseg i vrstu gradiva, ovi arhivi ne skrbe samo za dva fonda, onaj biskupski i onaj kaptolski u svojoj dijecezi, nego često i za župne arhive, arhive bratovština (kao u Splitu) i, naravno, arhivsko gradivo nastalo kao rezultat djelatnosti vlastelinstava i imanja u crkvenom posjedu odnosno obavljanjem funkcija tijela javne uprave i drugih javnih funkcija od strane crkvenih institucija. Zagrebačka nadbiskupija opet vodi s 2931 d/m arhivskoga gradiva, Đakovo ima 550 d/m, a Split 300 d/m. Unatoč gospodarskoj krizi za nadati se da će se rast i razvoj biskupskih arhiva nastaviti.

Marijan Maroja iz Državnog arhiva u Zadru podnio je izvješće o prerastanju pismohrane zadarskih visokoškolskih ustanova u specijalizirani arhiv Sveučilišta u Zadru. Najprije se osvrnuo na staru tradiciju Zadra kao sveučilišnoga grada. Dominikanci su u njemu 1396. osnovali sveučilište. Nakon što ga je ukinula francuska uprava 1807. ostao je ipak sve do 1922. godine visoki teološki studij pri Zadarskoj nadbiskupiji. Na taj način je razdoblje od 1922. do 1956. godine, kada je osnovan Filozofski fakultet, bilo jedino u kojem u Zadru nije djelovala neka visokoškolska ustanova. Skromna pismohrana FF je brojala 1959. godine 20 svežnjeva spisa, 5 svezaka i 11 knjiga. Rast i razvoj u sljedećim godinama značajno je unaprijeđen kada je Pedagoška akademija (osnovana 1961) spojena 1979/1980. s FF-om. Ona je tom prilikom sa sobom donijela i pismohranu od 100 d/m. Kao ključni poticaj prerastanju u specijalizirani arhiv može se označiti osnivanje Sveučilišta u Zadru 2002. godine. Od tada pismohrana FF igra ulogu glavne pismohrane Sveučilišta. Maroja je naglasio da ona ispunjava uvjete da se prema rješenju Ministarstva kulture proglasi specijaliziranim arhivom. Zasad, međutim, još ne postoji rješenje o razgraničenju nadležnosti s Državnim arhivom u Zadru. Kakvo je faktično stanje danas? Glavna pismohrana čuva gotovo isključivo arhivsko gradivo. Logika i smisao je da ona preuzima gradivo iz odjelnih pismohrana, gradivo određeno za trajno čuvanje. Na Sveučilištu je ukupno 21 odjelna pismohrana te 7 pismohrana pojedinih centara kao što je, naprimjer, Centar za studentski standard. Gradivo Glavne pismohrane ima oko 300 d/m, a ukupna količina gradiva na Sveučilištu procjenjuje se na oko 800 d/m. Kao probleme Maroja je naveo sve manje spremišnog prostora i nedostatak arhivara s položenim stručnim ispitom u pojedinim pismohranama.

Imamo i primjer jednog ugaslog arhiva. Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije postojao je u razdoblju 1965-2003. godine, doduše kao nesamostalan arhiv. Bio je ustrojben jedinica navedenog Instituta i imao je u ono vrijeme status arhivske zbirke. Da li je imao svoje zaposlene stručne radnike? Da, od 1965. do 1989. radilo je u Arhivu Instituta pet osoba - tri arhivista (profesori povijesti) i dva arhivska tehničara. Vrijednost Arhiva zapažena je već u osamdesetim godinama. Od 1981. do 1986. izdano je deset knjiga Zbornika dokumenata i podataka o NOB-u u Dalmaciji 1941-1945. I inače je težište rada, u skladu s interesima korisnika, bilo na tom razdoblju. Kao nedostatak bi se moglo navesti da su rađeni arhivski popisi i re-

gesta, a nije izrađen nijedan sumarni inventar. No, zato je u procesu pripajanja gradiva Arhiva Instituta gradivu Državnog arhiva u Splitu do 2003. obogatio splitski arhiv s novih 112 fondova i 6 zbirki. Prema evidencijama, 220 d/m je konačna količina arhivskoga gradiva što ju je prikupio ugasli arhiv. Prikaz njegove djelatnosti je dao Vladimir Sabolić, jedan od tadašnjih radnika u Arhivu Instituta i današnji zaposlenik Državnog arhiva u Splitu.

Ako pretpostavimo da državni arhivi imaju monopol na arhivsko gradivo tijela javne uprave, na državne zapise ili javne zapise (pa se tako središnji britanski državni arhiv zvao do prije nekog vremena *Public Record Office*), onda se možemo upitati što je s arhivima književnika. Melina Lučić, načelnica Odsjeka za novije arhivsko gradivo obitelji i pojedinaca HDA objašnjava da se u pitanju arhiva književnika dogodio nemar državnih arhiva. Oni su prepustili književne arhive knjižnicama. Ali što uopće znači književni odnosno literarni arhiv? Osobni fondovi jesu pomalo specifično područje arhivistike. To je područje u kojem su HAZU i Nacionalna sveučilišna knjižnica odavno preuzeli pravo prvenstva. Doduše, NSK i HAZU su bile u prednosti, jer književnici imaju običaj sami prilaziti knjižnicama. Visoka razina samosvijesti im omogućuje da za svoga života svoju rukom pisanu, tipkanu, tiskanu i na bilo koji drugi način izrađenu ostavštinu nude knjižnicama i muzejima i pritom gledaju gdje mogu polučiti bolju financijsku korist. Arhivima u Hrvatskoj se može zamjeriti što ni danas nemaju sustavnu akvizicijsku politiku glede književne baštine. Muzejske ustanove su isto tako pokazale interes za književne arhive. U Zagrebu je u listopadu 2006. održan međunarodni stručni skup *Muzej(i) (i) književnost(i)*. Taj je skup po prvi put pokušao interdisciplinarno obuhvatiti temu odnosa muzeja i književnosti. U vezi s književnicima i njihovim gradivom možemo prepoznati spomen-muzeje usmjerene na život i rad nekog književnika, književne arhive u širem smislu te riječi - kao osobne arhivske fondove ili rukopisne knjižnične zbirke te čitave znanstveno-istraživačke institucije kao što su zavodi za književnost. Sam pojam književnog arhiva potječe od Wilhelma Diltheya iz 1889. godine. On je predlagao da se za ostavštine njemačkih književnika osnuju veliki arhivi književnosti, ustrojeni poput državnih arhiva i odvojeni od knjižnica. Budući da njemačka država nije imala sluha za tu ideju, Njemačka je akademija znanosti preuzela mnogobrojne osobne fondove književnika. Ipak, mišljenje da državni arhivi preuzimaju gradivo političara, diplomata, činovnika, dakle gradivo nastalo u pravne ili poslovne svrhe, bilo je prevladavajuće i u Njemačkoj. Kao posljedica toga knjižnice su i u Njemačkoj preuzele primat u prihvatu književnih arhiva. M. Lučić prosvjeduje protiv takvog ukorijenjenog stava. Naime, rukopisna ostavština pjesnika, umjetnika ili glazbenika je na isti način njegova poslovna i stvaralačka djelatnost kao što su to spisi i pisma političara ili časnika. Treba ih sređivati kao zatvorene osobne fondove.

U novije vrijeme je narasla svijest o potrebi stvaranja književnih arhiva. To se vidi na primjeru Austrije u kojoj od 1996. djeluje Austrijski literarni arhiv kao odjel Austrijske nacionalne knjižnice. Drugi značajan primjer je onaj Kanadskog arhiva i knjižnice. Pri toj ustanovi djeluje i Književni arhiv. Iz povijesti nadmetanja arhiva i knjižnica može se spomenuti znamenita „rukopisna afera“ u Québecu 1972. godine. Rezultat te afere je da se djelokrug Nacionalne knjižnice Québeca ograničio na tiskana izdanja. Najznačajniji primjer književnog arhiva kao samostalne ustanove je Ruski državni arhiv književnosti i umjetnosti, osnovan još 1941. u Moskvi.

Kao zaključak M. Lučić navodi činjenicu da u Hrvatskoj ne postoji književni arhiv kao poseban i specijalizirani arhiv. Bilo bi poželjno da se jedan takav arhiv ustroji.

Dražen Kušen iz Državnog arhiva u Osijeku podnio je izlaganje na temu „Stručni pristup vjerskim arhivima u nadležnosti Državnog arhiva u Osijeku“. Specifični povijesni razvoj Slavonije, Srijema i Baranje uzrokovao je ukorijenjenost različitih vjerskih zajednica na tom prostoru. Tako su u Iloku djelovale ili djeluju Katolička crkva, Srpska pravoslavna crkva, Evangelička crkva, Reformna (kalvinistička) crkva i Židovska općina. Državni arhiv u Osijeku je obavio nadzor vjerskih ustanova odnosno njihovog registraturnog i arhivskoga gradiva u 60-im i 70-im godinama 20. stoljeća. Za te preglede arhivist se mora pripremiti. Mora poznavati povijesni razvoj i suvremeno stanje pojedine vjerske zajednice. Važno je poznavati i status i ulogu arhiva u propisima vjerske zajednice. Struktura zapisnika koji su nam ostali nakon obavljenih nadzora je vrlo razrađena. Oni su išli prije svega u raščlambu sadržajnog opisa i analize tipoloških vrsta arhivskoga gradiva. Pritom je riječ o gradivu župa, drugih stvaratelja u arhivu župe, arhiva muških i arhiva ženskih samostana. Osim toga, evidentirano je i gradivo drugih stvaratelja u posjedu vjerskih zajednica. Na kraju je D. Kušen apelirao na to da se iznova naprave pregledi arhiva vjerskih zajednica. Novo vrijeme i novi zahtjevi to iziskuju.

Karmen Levanić iz Državnog arhiva u Varaždinu pozabavila se arhivom obitelji Kiš Šaulovečki u Ščrbincu. Jedna grana obitelji Kiš Šaulovečki i danas živi u dvorcu Ščrbinec kraj Zlatara. Razne grane te obitelji se odlikuju po tome što su davale plemićke podsuce i suce tijekom povijesti, te čak i jednog župana Varaždinske županije. Arhivisti iz Državnog arhiva u Varaždinu su došli u dvorac i sredili obiteljski fond. K. Levanić je iznijela neke zakonitosti u sređivanju obiteljskih fondova. Kao prvo, dozvoljena je određena sloboda i kreativnost kod sređivanja ovih fondova, jer se načelo prvobitnog reda ne može dosljedno primjenjivati. Zato postoji spasonosna rubrika „Ostalo“ u arhivskom obavijesnom pomaganju. Povijest obitelji u obiteljskom fondu često možemo spoznati tek samim pregledom gradiva. Kakav je redoslijed poslova u sređivanju takvih fondova? Prvo se popiše gradivo onako kako je zatečeno. Kada se popiše gradivo, pristupa se izradi inventara. Taj inventar je kombinacija sumarnog i analitičkog. Tek na kraju se gradivo signira i tehnički opremi. Karakteristika je ovakvih inventara da se na kraju ne vidi koliko je puno posla i truda uloženo u sređivanje gradiva. „Čini mi se da zakon postavlja na imatelje privatnog arhivskoga gradiva prevelike zahtjeve.“ Ovom izjavom Levanić je ušla u zaključni dio izlaganja. U njemu je ukazala na potrebu da arhivisti u komunikaciji s imateljima privatnog arhivskoga gradiva trebaju biti diplomati i graditi dobre odnose znakovima pažnje te biti fleksibilni. Uvijek, naime, postoji opasnost da će imatelji takvoga gradiva biti obeshrabreni i jednostavno baciti gradivo.

Jasna Požgan iz Državnog arhiva za Međimurje ukazala je u svom prikazu specijaliziranih arhiva i njihovog značenja za povijesnu publicistiku Međimurja, da je i Međimurje kraj u kojem su nearhivske ustanove, prvenstveno muzeji i knjižnice, sakupljale i čuvale javno arhivsko gradivo u vrijeme dok još nije bila razvijena nacionalna arhivska mreža i služba. Kao ključne nearhivske ustanove navela je Muzej Međimurja Čakovec i Knjižnicu „Nikola Zrinski“ Čakovec. U Muzeju Međimurja su pohranjeni važni fondovi Vlastelinstvo grofa Althana i grofa Festetića. U Knjižnici „Nikola Zrinski“ čuva se osobni arhivski fond dr. Ivana Novaka. Nadbiskupski arhiv u Zagrebu ima relevantno gradivo Kanonskih vizitacija i Međimurskog vikarijata. Vrijedno gradivo različitih zbirki koje se odnose i na Međimurje čuva se i u Hrvatskom školskom muzeju te Hrvatskom željezničkom muzeju. Na kraju svoga predavanja Požgan je na-

glasila da u današnje vrijeme globalizacije valja promatrati i gradivo udruga civilnog društva. S obzirom da je Državni arhiv za Međimurje počeo djelovati tek 2008. godine i oskudijeva s prostorom, rješenje za gradivo udruga u budućnosti bi se moglo naći u osnivanju specijaliziranih arhiva.

Bruna Horović Vuković iz Državnog arhiva u Splitu opisala je Arhiv Hrvatskog narodnog kazališta Split. Prema Zakonu o kazalištima iz 2006. kazališta moraju čuvati svoje registraturno i arhivsko gradivo. Arhivski odjel unutar HNK Split je tip kućnog specijaliziranog arhiva u kojem se sustavno čuva arhivsko gradivo nastalo njegovim djelovanjem. Odjel se zove Propaganda i u njemu rade jedan arhivar i jedan arhivski tehničar. Izvorno arhivsko gradivo sustavno se čuva od 1945. i podijeljeno je u nekoliko serija: programi premijernih izvedbi od 1945. godine, programi izvedbi Splitskog ljeta od 1954, programi Marulićevih dana od 1991, cedulje (dnevne *cast-liste*) od 1945, zbirka plakata, zbirka videozapisa od 1983. i još neke. I ovaj arhiv je jako stradao u požaru kazališne zgrade 1970. godine.

Mirjana Jurić iz HDA prikazala je raspršenost katastarske dokumentacije na primjeru Međimurja i Hrvatskog zagorja. Budući da je Međimurje uvršteno 1860. godine u sastav mađarske države, njegovo katastarsko gradivo nije tada bilo pohranjeno u novoosnovanom Arhivu mapa za Hrvatsku i Slavoniju. Svi originali su se slali u Budimpeštu radi izrade kopija. Na taj je način dio katastra Međimurja ostao u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti, a dio u pojedinim katastarskim uredima i gruntovnicama u Mađarskoj. Tijekom 1920-ih godina Zagreb je povukao dio katastarske dokumentacije iz međimurskih katastarskih ureda i gruntovnica. Ta je dokumentacija danas dio fonda HR-HDA-1421 Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju. Državni arhiv za Međimurje je nedavno preuzeo katastar iz pojedinih ureda i gruntovnica u Mađarskoj. Međutim, i dalje se u nekim područnim katastarskim uredima u Međimurju čuvaju originalni katastarski planovi nekih općina, kao i u Pokrajinskom arhivu u Zalaegersegu. Za oko 20% dokumentacije još nije poznato gdje se nalazi. U analizi koja je rađena nije ustanovljen točan broj katastarskih općina u Međimurju. Što se tiče katastra Hrvatskog zagorja, posudbe gradiva, uz zaboravljanje da se ono mora vratiti, malo su okrnjile cjelovitost gradiva. Ipak, situacija je puno bolja negoli za Međimurje.

Predavanja su 17. listopada završila predstavljanjem izdanja Marijaterezijanskih urbara Varaždinske županije koje je objavila Vida Pavliček iz Državnog arhiva u Varaždinu.

Sljedeći dan, 18. listopada, održana je plenarna sjednica koja se odnosila na zaštitu specifičnih zbirki izvan arhiva.

Vendi Ganza Marušić iz Državnog arhiva u Splitu dala je opis zbirke tonskih zapisa dr. sc. Damira Tončića, iz istaknute splitske obitelji. Taj diskofil stvorio je izuzetno vrijednu zbirku. Ganza Marušić je izrazila nadu da će se iz njegove zbirke moći izgraditi fonoarhiv, bez obzira na gospodarsku krizu i otežane uvjete u kojima danas živimo.

Darija Hofgräff iz HDA opisala je problematiku istraživanja specijalnih zbirki u knjižnicama i arhivima vezano uz zdravstvenu politiku u Hrvatskoj i Slavoniji od 1875. do 1910. godine. Pozabavila se specijalnim knjižnicama, onom u Državnom zavodu za statistiku i onom u HDA te ukazala na problem nedovoljne suradnje među takvim knjižnicama. Od poboljšane suradnje bilo bi puno koristi za razna istraživanja.

Arijan Rajh iz Agencije za lijekove i medicinske proizvode je prikazao razvoj elektroničke dokumentacije o lijeku agencija za lijekove Europske Unije. Objasnio je da su agencije za lijekove članica EU nacionalne ustanove zadužene za odobravanje stavljanja u promet učinkovitih i sigurnih lijekova na svojim nacionalnim tržištima. Agencije isto tako sudjeluju u postupku odobravanja lijekova na tržištima više zemalja članica. Iznad svih njih nalazi se krovna Europska agencija za lijekove koja odobrava istodobno puštanje u promet lijekova na cijelom području EU. Naravno, praćenje sigurnosti, učinkovitosti i djelotvornosti korištenja lijeka odnosno postregistracijski proces, također spada u nadležnost ovih agencija. Dokumentacija o lijeku odnosno dosje lijeka je glavni resurs u registracijskom i postregistracijskom procesu. Dosje se sastoji od pet modula: administrativnih dokumenata, sažetaka cjelokupne dokumentacije, dokumenata o kakvoći lijeka, dokumenata o nekliničkim i dokumenata o kliničkim ispitivanjima. A. Rajh je opisao kako su se pilot-projektom u nekoliko europskih agencija istraživale performanse elektroničke dokumentacije lijekova. Naravno, cilj je bio ustanoviti dobre i loše strane različitih načina sređivanja i pohranjivanja elektroničke dokumentacije i mogućnosti njihove kompatibilnosti.

Hrvoje Stančić s Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pozabavio se pohranom arhivskih materijala u računalnom oblaku. Problematika dugoročnog očuvanja elektroničkih zapisa u odnosu na papirnate je izuzetno aktualna. Vezano uz tu problematiku H. Stančić je istaknuo da današnja razina razvoja računala i posebno poslužitelja omogućuje optimalno iskorištavanje računalnih resursa korištenjem virtualizacijskog pristupa. Virtualizacija konkretno znači da se na jednom fizičkom poslužitelju može pokrenuti nekoliko virtualnih računala kako bi se bolje iskoristila fizička infrastruktura. Sva takva računala se mogu istovremeno pokrenuti i umrežiti. To da tvrtke mogu koristiti usluge nekog poslužitelja u drugoj zemlji ili čak na drugom kontinentu, smanjuje im troškove, jer ne moraju voditi računa o nadogradnjama ni hardverske infrastrukture niti softvera. No, istovremeno tvrtka nema fizički nadzor nad hardverom, što može predstavljati značajan sigurnosni rizik kada su u pitanju povjerljive poslovne informacije. Dodatni problemi proizlaze iz pitanja pravne nadležnosti nad pohranjenim podacima i arhiviranim gradivom. Budući da se pravna regulativa razlikuje od države do države, tvrtka bi trebala znati gdje je pružatelj usluge u oblaku pohranio njezino gradivo. H. Stančić u zaključku predviđa da će u budućnosti biti potrebno zapošljavati novu vrstu stručnjaka u arhivima, onu koja će biti obrazovana za problematiku pohrane digitalnog arhivskoga gradiva u računalnom oblaku.

Spomenka Težak iz Gradskog muzeja Varaždin dala je pregled arhivskoga gradiva u zbirkama i dokumentacijskim fondovima tog muzeja. Izvijestila je da se u muzeju od 2004. radi inventarizacija muzejskih predmeta u bazi podataka M++. Dio muzejskoga gradiva vezanog uz sekundarnu dokumentaciju vodi se u digitalnoj bazi podataka S++. Važno je napomenuti da se arhivsko gradivo u muzeju obrađuje na muzeološki način kao pojedinačni dokumenti ili predmeti. U odnosu na 2006. godinu i Pregled arhivskih fondova i zbirki RH, broj inventariziranih predmeta je znatno povećan i pregled zbirki u kojima je pohranjeno arhivsko gradivo je danas drugačiji. Između ostalog, Kartografska zbirka registrirana je kao kulturno dobro RH 2010. godine.

Božica Anić iz Muzeja grada Koprivnice i Ivana Posedi iz Arhivskog sabirnog centra Koprivnica Državnog arhiva Varaždin, opisale su arhivsku zbirku Muzeja grada Koprivnice. Nastanak arhivske zbirke usko je vezan uz osnivanje muzeja 1951. godine

i prikupljanje predmeta. Isto kao i u varaždinskom muzeju, i koprivnički je uspio prikupiti veću zbirku cehovskoga gradiva te dokumentaciju raznih pjevačkih društava. Tek krajem 90-ih godina 20. stoljeća muzej je zaposlio knjižničara. Predstavnica DAVA je u suradnji s knjižničarom obavila razvrstavanje fondova i zbirke iz rinfuznoga gradiva, u kojem je bilo izmiješano arhivsko i knjižno gradivo. Nakon obavljenog posla otkriveno je 9 osobnih arhivskih fondova i zbirka Razne osobe. Formiran je čitav niz zbirke, a količinski se ističe fond Tiskara Vinko Vošicki (6 svežnjeva, 2 kutije i 2 knjige). Sljedeći stupanj obrade ove nevelike zbirke, zaključuju autorice, bio bi njezina računalna obrada.

Petar Elez, ravnatelj Državnog arhiva u Vukovaru, prihvatio se zahtjevne zadaće da podastre prikaz arhivskoga gradiva muzejâ na području Vukovarsko-srijemske županije. U obzir su došla četiri muzeja: Muzej grada Iloka, Gradski muzej Vukovar, Gradski muzej Vinkovci i Zavičajni muzej Stjepana Grubera Županja. Iako su zbirke arhivskoga gradiva u ovim muzejima opsegom nevelike, one predstavljaju gradivo značajno za cijelo to područje. Što je jednako važno, to gradivo je u relativno dobrom stanju, smješteno je u arhivske kutije i djelomično popisano i opisano u sustavu M++. P. Elez je 2011. godine objavio Vodič kroz arhivsko gradivo Državnog arhiva u Vukovaru. Iz njega je razvidno da je fond Mjesni narodni odbor Ilok (1945-1950) u vukovarskom Arhivu dobro sačuvan, ali i iločki Muzej ima dijelove tog fonda. Svaka vrsta dokumentacije (školstvo, kultura, gospodarstvo) zastupana je u malom opsegu u iločkom Muzeju. U Gradskom muzeju Vukovar nalazi se nešto dokumentacije za koju bi još trebalo provjeriti pripada li po načelu provenijencije fondu Srijemska županija. Razne vrste dokumentacije su pohranjene u njemu, uključujući i 8 kutija Židovske općine Vukovar. Čuva se također i mali dio fonda Vukovarsko vlastelinstvo, dok je pretežni dio tog fonda pohranjen u Državnom arhivu Osijek. Gradski muzej Vinkovci posjeduje isto tako neveliku zbirku arhivskoga gradiva. Dobro je uočiti da se manja količina spisa Brodske graničarske pukovnije nalazi u njemu, a pretežni dio je u fondu HR-HDA-445, koji se čuva u HDA. Muzej u Županji je osnovan 1953. godine, a veći dio arhivskoga gradiva u njemu pripada fondu Kotarska oblast Županja. I ovaj muzej ima manju količinu gradiva Brodske graničarske pukovnije. Uz to su zastupljene razne druge vrste dokumentacije.

Klara Klarić iz Državnog arhiva u Splitu prikazala je konzervaciju-restauraciju knjiga iz zbirke Ivana Paštrića u Nadbiskupskom sjemeništu u Splitu. U Radionici za konzervaciju i restauraciju papira Državnog arhiva u Splitu restaurirane su četiri knjige tiskane u 16. stoljeću na papiru ručne izrade i uvezane u ručno radene kartonske korice obložene pergamenom. Nakon dokumentiranja i provjere numeracije obavljeno je suho čišćenje mekim kistom. Zatim se ispitivala topljivost pigmenata u vodi i alkoholu. Ustanovljeno je da se listovi mogu oprati, pa su oprani i neutralizirani. Kada su se osušili, uslijedila je restauracija oštećenih listova klasičnom metodom.

Sanja Tošić Grlač iz Upravnog odjela za obrazovanje, kulturu i sport Medimurske županije pozabavila se ulogom, značajem i mogućnostima zavičajnih zbirke narodnih knjižnica Republike Hrvatske za lokalnu zajednicu. Od prvih zavičajnih zbirke u narodnim knjižnicama Engleske krajem 19. stoljeća do danas ustalile su se Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama. Tako u zavičajnu zbirku ulaze tiskane publikacije, rukopisno gradivo, polupublikacije, kartografsko gradivo, note, audio, vizualno i audiovizualno gradivo, elektroničko gradivo i prefor-

matirano gradivo. Na primjeru Zavičajne zbirke Insulana, Ljiljana Križan iz Knjižnice „Nikola Zrinski“ Čakovec predočila je važnost ovakvih zbirki za kraj u kojem se nalaze. U zbirci se nalazi među ostalim ostavština dr. Ivana Novaka, istaknutog Međimurca, koju čine rukopisi, službena korespondencija, pa čak i herbarij.

Alisa Martek, načelnica Knjižnice HDA i Vesna Špac iz Brodarskog instituta obradile su stanje u arhivskim knjižnicama kao posebnoj vrsti specijalnih knjižnica. Ustanovljeno je da je od 14 državnih arhiva njih 11 imalo osnovanu knjižnicu. U pet arhiva je zaposleno stručno knjižničarsko osoblje. A. Martek i V. Špac su izvjestile da je u postupku usvajanje Standarda za specijalne knjižnice što ga je izradio Stručni odbor Hrvatskog knjižničarskog društva. Taj standard će modernizirati rad specijalnih arhivskih knjižnica, a propisat će ustroj i rad specijalnih knjižnica, njihove zadaće, djelatnost i sredstva za rad, njihove usluge i službe, stručno osoblje, prostor i opremu. A. Martek i Branka Kesegić obradile su i pitanje ostavština i otkupa u Knjižnici HDA. Kao veća knjižnica ona posjeduje čitav niz zbirki ostavština. Umjesto zaključka, autorice naglašavaju da knjižnica mora biti samostalna u odlučivanju što zadržati, a što izlučiti. Za nepotrebne dijelove ostavština, iz trenutne perspektive ili pak dugoročno planirane nabavne politike, autorice apeliraju da se uspostavi repozitarna knjižnica u Hrvatskoj.

Poslijepodne je održan okrugli stol na temu „Sinergija djelovanja AKM ustanova“.

Skup je završio 19. listopada posjetom Državnom arhivu za Međimurje i izletom.

Boris Suljagić